26

SUPREMO FAVENTE NUMINE!

Auctoritate Illustris Facultatis Medicæ,

PRÆSIDE

AUGUSTINO HENRICO FASCHIO,

MEDICINÆ DOCTORE CELEBERRIMO, ANATOMIÆ, CHIRURGIÆ AC BOTANICES PROFESSORE PUBLICO, ARCHIATRO DUCALI SAXONICO FAMIGERATISSIMO,

Domino Præceptore, Patrono ac Promotore suo ætatem devenerando,

DYSENTERIAM

PRO LICENTIA

ASSUMENDI DOCTORATUS GRADUM EJUSQUE PRIVILEGIA ET HONORES

solemni philiatrorum disquisitioni proponet

DAVID VALTHERUS,
CIZA MISNICUS,
p. t. PRACTICUS CRIMMICENSIS.

Ad d. V. Junii M DC LXXVIII.

In Acroaterio Magno
Horis ante- & pomeridianis.

JENÆ, CHARACTERE NISIANO.

SUPREMO ADSISTENTE ARCHIATRO!

§. 1.

Affectum produco in ſcenam, omnium ætatum homines depaſcentem, DYSENTERIAM. Non pudet equidem, vernali quaſi tempore examinare hunc morbiferi autumni fœtum; Speramus tamen, fore, ut hôc ipſô conatu inaugurali Academicô, quem divinâ ſuffulti clementiâ publicè præſtandum ſuſcepimus, proximi noſtri ſalus decenter & imposterùm promoveatur.

§. 2.

Sine nominis explicatione rem tractare velle, idem videtur, quàm tempus perdere; ſiquidem conturbatus nominum uſus rerum ipſarum conturbat cognitionem, juxta *Gal. lib. 3. de ſimpl. medic. facult.* Proindè affectus hujus ὀνοματολογίαν inquirere, non pœnitebit operæ. *Grajis* ſuum nomen debet δυσεντερεία à particula δὺς, quæ *genericè* difficultatem; *ſpecialiter* malitiam denotat, & τὰ ἔντερα, *inteſtina*, παρὰ τὸ ἐντὸς εἶναι, quòd *in abdominis cavitate* ſinuoſis circumvolutionibus ſuis deliteſcant. Difficultas hæc inteſtinorum non intelligenda eſt, quaſi *ſegniter* aut *tardè* eadem ſeſe exonerent; Sed quod *malè* & *crudeliter* infeſtata ſeſe habeant, quatenus creberrimis doloroſisq́ depoſitionibus agitantur, ſimulq́ ultra modum coguntur, non ſui cum levamine; ſed notabili detrimento, propter eorum exulcerationem, eroſionemq́, undè non raró anima ſimul turbatur, è ſedeq́ ſuâ propellitur. *Latini* idem retinuerunt nomen, ſimulq́ cum *Cœlio Aureliano* adpellitant inteſtinorum difficultatem, & cum *Cornel. Celſo lib. 4. cap. 15.* per tormina, quibus inteſtina torquentur, exprimunt. *Dioſcorides* περιφραστικῶς adpellitat δυσεντερικὸν πάθος. *Germani*, die rothe Ruhr / den rothen Durchlauff / ob cruentam alvi dejectionem; vel

ubi solùm mucosa, phlegmaticaqꝫ iisdem ferè cum tormini-bus rejiciuntur, die weisse Ruhr exprimunt. Hinc *Willisius pharmac. rat. sect. 3. cap. 3.* aliam *cruentam* nominat, aliam *aquosam.*

§. 3.

Dysenteriæ vox sumitur vel *impropriè*, vel *propriè.* IMPROPRIE pro omni sangvinolento aut cruento alvi proflu-vio, cujus tres species recenset *Galen. lib. 3. de caus. sympt. cap. 2.* *Prima* est, quando sangvis restagnans ex consvetâ e-vacuatione intermissâ tandem exitum quærit per alvum & sui evacuationem aut imminutionem expectat; diciturq; αἱματηρή. *Secunda* dicitur ἡπατική, sive fluxus hepaticus loturæ carnium similis. *Tertia* μελαγχολική, ubi atrabiliarii sangvinis, nigri-cantis picis adinstar, fit dejectio, quæ *Tralliano* dicitur ῥευματική, *lib. 8. cap. 6.* PROPRIE verò sic dicta dysenteria est, ubi τὰ ἔντερα ξύεται καὶ ἑλκοῦται, *intestina raduntur & exul-cerantur*, unde brevibus intervallis coguntur dysenterici cum torminibus dejicere excrementa pituitosa, cruore extravasatô nonnunquàm remixta; nonnunquam purulenta simul; non-nunquam & purus excernitur sangvis, nonnunquam grumosus. De hâc solâ in præsenti agemus.

§. 4.

Definimus itaque propriè dictam *Dysenteriam*, quòd sit *exulceratio intestinorum, cum frequenti eâqꝫ cruentâ purulen-tâqꝫ alvi dejectione, dolore & torminibus vehementibus ab hu-moribus, acri & erodenti qualitate præditis dependens.*

§. 5.

Exulceratio generis vicem tenet, quam *Gal. 6. de loc. aff. cap. 2.* per τὸ ἕλκος exprimit, ubi dysenteriam adpellat intestinorum ulcus. Promovetur ab acribus erodentibusqꝫ humoribus, qui intestinis τὴν συνεχείας λύσιν *solutionem conti-nui* inducunt, quæ in partibus mollibus carnosis ἕλκος nomi-nari solet. Undè hic affectus morborum classem ingreditur, & quidem dum hanc ipsam inducit, eô ipsô similares eorum

partes,

partes, tunicæ nempè, calidâ afficiuntur intemperie; quatenus verò conſiderantur inteſtina, ut partes organicæ, officiô certô præfectæ, morbum patiuntur organicum, dum interior eorum ſuperficies, quæ ob mucoſitatem naturalem lævis pro faciliori ciborum digeſtorum tranſitu eſt, à vitiatâ humorum qualitate, quâ inteſtinis ſingulariter ſunt infeſti, exaſperatur, vitiaturque.

§. 6.

Neque hæc ſymptomatum claſſes præterit; ſed locum ſibi ſumit in excretis & retentis, quæ hîc quoad ipſorum ſubſtantiam & modum exeundi conſideranda ſunt.

§. 7.

Subjectum ut QVOD, eſt *homo*, qui dyſenteriâ laborare dicitur. Ut QVÒ, ſunt *inteſtina*, quæ ferè omnia huic malo ſunt expoſita. Afficiuntur autem illa tàm ratione partium ſuarum tenuiorum, quàm craſſiorum. Utriusque generis infeſtari inteſtina ex vagabundâ hinc indè in illorum anfractibus tortuoſis materiâ, tormina ſatis acuta excitante colligitur. Tunicæ interioris mucilago, quâ naturaliter quaſi incruſtata viſitur, ſucceſſivè ab erodenti materiâ depaſcitur, & in pituitoſa abit excrementa, qualia in principio dyſenteriæ rejiciuntur. Tunc ulterius tendit & inficit tunicas ipſa eroſio, usque dum acrimonia ipſorum canaliculorum mediam tunicam carnoſiorem perreptantium, & in inteſtina hiantium oſcula attingat, erodat, & ità ſangvinis exſudationem, profuſionem, ejusque permiſtionem cum aliis excernendis promoveat.

§. 8.

Per *eſſentiam* afficiuntur inteſtina, quibus mordax materia adhæret. Non tamen negandum, eadem poſſe in huncce *conſenſum* trahi *ab ipsô contagiô*, quod toti ſimul communicatur corpori totique maſſæ ſangvineæ, ſed etiam in ſpecie inteſtinis.

§. 9.

Inteſtina tàm tenuia, quàm craſſa, nonnunquam vel ſuprà, vel infrà, vel in medio afficiuntur; nonnunquam per

 omnia,

omnia; παντάπασιν, & ubique exulcerari posse, credibile omninò est; id quod & *Forestus lib. 22. obs. 33.* adnotavit. De crassis nullum dubium est; Siquidem cadavera dysentericorum sufficienter in sectionibus probarunt, eadem scatuisse apostematibus, purulentis tuberculis & exulcerationibus. Vid. *Hollerius in Scholiis*, *Falcoburgius*, *Thom. Barthol. Cent. hist. anat. 6. hist. 2.* & alii, quorum experientia per signa concomitantia confirmatur. Tenuia affici intestina posse, rationi consentaneum est omninò. Malum hoc, corruptis in ventriculo cibis, communicatur ipsis intestinis, undè non possunt non hæc ipsa prius affici, quàm crassa. Hùc quadrat *Helmontii*, & ex hôc *Grembsii* sententia, qui culpam dysenteriæ in pylorum rejiciunt, quòd hic expellat ex ventriculo, atque eum mali fomitem alliciat, *Tract. pylorus Rector.*

§. 10.

Undè verò tanta copia materiæ, quæ rejicitur? Nequit esse dysenteria, nisi unà adsit ὑποχώρησις, *alvi dejectio*, & hæc quidem est vel αἱματώδης, *cruenta*; vel πυώδης, *purulenta*. Interdum etiam juxta *Galen. 4. aph. comm. 26.* πιμελώδη σώματα, *adiposa corpora.* Materia autem promovetur & augetur, totâ naturâ consentiente, modò dispositio adsit partium, quæ labem aut contagium tale facilè suscipiat. Frequens est dejectio, quæ sæpenumerò infestat, instatque, licet pauca ejiciat, stimulum continuum sortiens ab affluente acri humore, intestina lancinante & vellicante, facultatemque expultricem continuò irritante, nullas verò moras retentrici concedente. Hinc est, quòd intestinum rectum tenesmô vexetur continuô, quô ægrotantes, lecto licet fortiter affixi, cogantur surgere, & cupidè desidere & egerere, qui conatus desidendi dolorem lancinantem mordicantemque individuum habet comitem.

§. 11.

Materia cruenta & purulenta, quæ excernitur, à corruptione & exulceratione intestinorum eorumque tunicarum, ab affluentibus humoribus & sangvine dependet. Sicuti omnes partes

partes nutrimentum ex ſangvine in ſibi ſimilem ſubſtantiam mutandi naturaliter habent; ità in ſtatu aut diſpoſitione p. n. affluentes humores & excrementa aliter atq; aliter immutandi, juxta *Senn. de Dyſent.*; undè varietas excretorum dependet.

§. 12.

Cauſa immediata dyſenterici profluvii eſt illa ipſa materiæ acris exulcerandiq; vi prædittæ violentia, quæ parietes inteſtinorum continuò vellicat, mordet & ad egerendum ſimul & neceſſariò irritat.

§. 13.

Mediata proximior eſt ipſa materia, violentiam talem exercens, exulcerationemq; inteſtinis inducens, quæ *eſſentialiter* conſiderata ſunt *humores* billioſi, pituitoſi, ſeroſi, acres, mordaces, naturæ ſalinæ, ☿ialis, ⚯calis, colocynthiacæ, elleborinæ, inteſtinis maximè infeſti, qui acrimoniâ ſuâ vim illis inferunt, διάϑεσιν pravam imprimunt, tonum naturalem continuò impugnando invertunt, humores reliquos ſuis tincturis juxta *Paracelſum* fermentant, ſimulq; erodendi vi ad intimiorem inteſtinorum ſubſtantiam penetrant, eandem erodunt, cruorem educunt, intolerabilem cruciatum ibidem excitant, & exulcerationem inducunt.

§. 14.

Chimici accuſant ⊖ *reſolutum*, διαϑέσει pravâ mordax factum, fuliginibus ⚯calibus, quorum in ſpecie mentionem facit *Quercet. tetr. aff. capit. cap. 6.* permiſtum. *Helmontius* acorem incuſat, Archeum inteſtinorum ad iram commoventem. *Sylvius* ad bilis & ſucci pancreatici nimiam effervescentiam confugit. *Williſius*, Anglorum decus, ſuſpicatur ſuccos præſtantiores, ſcil. nervoſum & nutritium, ſolidis partibus appoſitum, corporis in dyſenteriâ à craſi ſuâ penitus vitiari & quaſi fluorem paſſos deliquari & in maſſam ſangvineam redundare, verſùs ſtomachum & inteſtina per vaſa cœliaca transferri, & per arteriarum oſcula transſudare. Hos talium horrendorum ſymptomatū cauſas affert *pharm. ration. ſect. 3. cap. 3. p. 75.*

§. 15.

Essendi modus prædictorum humorum examinandus tàm quoad quantitatem, qualitatem, quàm quoad generationis motum, & localem. *Quantitas* turget hîc, quam non ferre valet natura, ideoq; turgescentia humorum continuò impellit ad exitum, quia inquieti in intestinis hærent succi. *Qualitas* præcipuè calida, non solùm quatenus acrimoniâ pollet, sed etiam quatenus contagiosa μιάσματα, erodendi vi prædita tenet, attendenda omninò est. *Congestionis & motus localis ratione* videmus varia ingeri in ventriculum, quæ vel cruditatibus ansam præbent, vel dispositionem communicant intestinis, dùm inquinando eadem & totam massam sangvineam inficiunt, turbant, disponuntque, ut Θlini stimuli heterogeneam & malignam erodendi facultatem acquirant, quibus torturas intestinis tàm feroces imprimere tunc valent, imò denique cruorem ex iisdem exprimere. Et sic membra mandantia tàm cor, quàm totum corpus, miasmate hôcce vitiosô, beneficiô circulationis imprægnata, sunt habenda.

§. 16.

Viæ, tàm naturaliter inservientes, quàm p. n. communicantes aut disponentes constitui duplices possunt. *Illæ* sunt ductus cholodochus, & pancreaticus; hic serosi humoris, ille bilis excrementitiæ dicatus evacuationi. His adnumerari posset *pylorus*, qui crudos & facilè degenerabiles cibos imperfectè vel vitiosè coctos ad intestina dimittit, quibus inficiuntur. *Hæ* sunt ipsi *pori*, quibus structura intestinorum scatet, qui abrasâ mucagine & exulceratione factâ ναυσιώσει quâdam cruorem dimittunt. Neq; vasa lymphatica videntur omni culpâ hîc vacare, siquidem laticem, quem vehunt, p. n. affecta retinere non valent.

§. 17.

Jam dicta non parùm dilucidantur, modò *tractio*, ἕλξις consideretur & ὦσις, *pulsio*. *Hæc* à robustioribus fit ad debiles partes. *Illa* tum à calore, tùm à dolore in intestinis promovetur.

§. 18.

§. 18.

Mediatæ remotiores causæ sunt 1. *Supranaturales.* Omnis boni datorem esse Jehovam, quisquis humillimâ mente deprædicat. Stringere tamen gladium iræ morboq; dysenterico regiones punire potest, ob dona sua ingluviosè & temerariè deglutita. Et ità in pernitiem cedunt fructus, qui aliàs in usum corporis sunt creati.

§. 19.

Inter naturales TEMPERAMENTUM primum occupat locum, & quidem *calidum & humidum*, putredinem quod facilè concipit; & *calidum & siccum*, sive *biliosum*, acribus salsisq; humoribus gignendis idoneum. Utrumque dysentericæ favet labi.

§. 20.

Ætas omnis conspirat; nulla eximitur. *Puerilis* propter dentitionem disposita est aliàs ad profluvia alvina; & dum cibis suos adimplent ventres, digestio depravatur, & sic excrementis scatent intestina. *Juvenilis* plurima eduliorum genera edendo, fructus varios appetendo, haustumq; pleniorem potûs impurioris superbibendo sæpè sibi hoc contrahit malum. *Matura ætas* seu *perfecta*, habetur dysenteriarum ferax, effato *Hippocr. 3. aph. 30.* ob bilis majorem copiam, à quâ flavâ concitatior alvus deducitur *à Gal. in comm. ad h. l.* *Senilis* ob caloris debilitatem infeliciter coquit ingestos cibos; excrementa sic cumulantur, fructusq; horarii largiter comesti eò magis hoc ad profluvium disponunt.

§. 21.

Sexus uterq; hôc corripitur malô. Licet calidiores habeantur mares fæminis; attamen, quod illi calore sibi acquirunt malum, hæ in vetita proclivi animo & ingerendi cupiditate erroribusq; in victu aliis strenuè accumulant.

§. 22.

Habitus corporis obesior huc aliquid conferre poterit, humoribus consentientibus & simul commotis, gulæque ubi indulgetur nimiùm. Cum accedat insuper otium, aut victus pravus

vus aut vitæ genus inconveniens, facilis erit ad fluxiones tales consensus.

§. 23.

SEX RES NON-NATURALES notabile hùc conferunt symbolum, & potissimum ferè AER, qui (1.) *humidior & pluviosus*, vitiosos per hyemem collectos humores vere colliquat. (2.) *Siccior æstivalis* ferax dysenteriarum 3. *aph*. 16. Non tamen simpliciter ad siccitates consequi has, autor est *Galen. in Comm. ad h. l.* (3.) *Autumnalis*, qui inconstans planè est, propter caliditatem æstivalem & frigiditatem hyemis adproperantis reciprocè humores agitat & subitò turbat, juxta *Galen. 3. aph. Comm. 22.* (4.) *Hyemalis* si siccior nimiùm fuerit, unde humorum agitatio continuatur & dysentericæ invasiones in hyemis medium nonnunquam protrahuntur. *Totâ substantiâ* peccans aër vel *attractione* per inspirationem, vel *circumfusione* aut ambitu corpori μιάσματα maligna communicat, unde epidemicæ fiunt dysenteriæ & malignæ, integras regiones sæpè & cum strage multorum occupantes. Haurire etiam sic intra corpus miasma dysentericum à propinquo potest, qui cum dysentericis versatur, conversatur, victitat, dormit, vel eos tractat.

§. 24.

Symbolum aëris adaugent tàm ratione quantitatis, quàm qualitatis suæ *alimenta* intra corpus assumpta, cum quibus non solùm aëris particulæ volatiles ⊖linæ impuræ malignæ, sed ipsa μιάσματα alimentis communicata deglutiuntur. VICTUS prava ratio multum hìc præstat; siquidem inquinamenta talia, cujuscunque denique sortis sint, cum cibis assumpta, corpori nostro aliena, assimilari inepta, reliquos humores inficere possunt, usque dùm particulæ unitæ & materia coacervata fuerit, ut natura stimulata expellere conetur per alvum venenum illud cum humoribus vitiosis, à quibus intestina exulcerantur. Plura egregiè disserit de his *Highmor. disquis. anatom. lib. 2. part. 3. c. 4.* Ex reliquis *fructus* ὡραῖοι denominandi jam sunt, qui propter aptitudinem putredinem facilè concipiendi maximè ad dysenteriam dispo-

disponunt, qualia sunt: *Pruna cerea seu flava, rubra, mala persica, pyra præcocia, fraga, nuces varii generis, fungorum genera* &c. Item *omnia dulcia, mellea, saccharina, lac* &c. Insimul acredinem ferociamq; bilis & pituitæ salsedinem cruditate inductâ augere possunt *omnia salita*, carnes salitæ & fumô induratæ, vetustæ, &c.

§. 25.

Similis ratio est cum POTU, qui tùm quantitate, tùm qualitate hîc confert. Impuriores, nondùm benè defecatæ cerevisiæ immodicè assumtæ, liberaliùs fluere faciunt alvum; multò magis deglutitæ vel superbibitæ prunis exorbitanter comestis. Exempla Studiosorum probant, qui autumnali tempore ruricolarum tabernacula quærunt, prunorum variorum esu sese delectando haustuq; tali largiori aut musto implendo. Reduces alterô die de nauseâ, torminibus alvinis, citatiori alvô conqueruntur, denique Dysenterici sunt facti, nonnunquam sine, nonnunquam cum ipsius vitæ dispendio.

§. 26.

SOMNUS & VIGILIÆ, MOTUS & QVIES, quatenus cruditatum promotores sunt, aut inordinatè sese habent, etiam malo huic aliquid addere valent.

§. 27.

EXCRETA & RETENTA decenti modô sese ut habeant, necesse est. *Illa* frigidum corporis statum; *hæc* imbecillitatem naturæ indicant. Ita *Zacut. prax. admir. lib. 3. obs. 19.* à menstruis suppressis dysenteriam notavit, & à fecibus induratis *idem*. VENERIS habenda quoque ratio est, ne intempestiva aut nimia, serosiora reddat corpora, & ità ad hunc morbum magis disposita.

§. 28.

ANIMI PATHEMATA bilem ferociorem reddunt, sangvinemq; movent, & ità dysentericum profluvium facilitant.

§. 29.

Ex *rebus p. n.* eminet *contagium*, quod vel in aëre latitat, & *communi* hujus usu communicatur omnibus; vel *speciali*, quô individuum certum corripitur, quod apud tales ægrotantes versatur; cui accedit, quòd terrore aut timore propter morbum hunc percutiantur.

§. 30.

Differentiam habet dysenteria (1.) *generis ratione*, ubi *alia* simplex, *alia* composita; *alia* fiens, *alia* perfecta est. (2.) *Subjecti ratione*; *alia* occupat intestina tenuia, *alia* crassa, *alia* utraque simul; *alia* etiam ventriculum ipsum habet affectum. Hæc viscera interdùm ἰδιοπαθικῶς, interdum συμπαθικῶς sunt affecta, & sic ab aliis morbis derivatur dysenteria. (3.) *Causam* habet *alia* bilem, *alia* pituitam salsam, *alia* malignitatem conjunctam. (4.) *Accidentia* variant. Ita *alia* est sine, *alia* cum exulceratione; *alia* mitioribus stipata symptomatibus; *alia* gravioribus & periculum certum vitæ minantibus, qualis esse solet, quæ sitim habet continuam, appetitum dejectum, febrem continuam, vigilias, delirium, convulsiones &c. malignitatemque.

§. 31.

Signa diagnostica παθογνωμονικὰ, essentiam hujus morbi, magnitudinem & mores indicantia, desumuntur (1.) à GENERE. Talia summatim recenset *Trallian. de ægritud. singul. human. corp. part. l. 8. cap. 8.* suntque intestinorum exulceratio, inflammatio, cruenta purulentaque, quæ fecem repræsentat odoremque tetrum spirat, excretio cum dolore, tenesmô &c. & quò notabiliora hæc sunt, eò periculosior est affectus. Ad συνεδρεύοντα sive *supervenientia* signa referuntur febris præsens, seu continua sit, seu κακοήθης, sitis intolerabilis, appetitus prostratus, vigiliæ, sudores, colliquatio carnium & similia, quæ vel morbi magnitudinem, vel malitiam vehementiorem indicant aut confirmant. II. SUBJECTI ratione, dolores circa umbilicum acuti intestina *tenuia* affecta magis esse indicant; qui verò supra umbilicum sunt & laterales, *crassa*. Notæ

etiam

etiam ab excrementorum qualitatibus desumuntur aliæ, quæ hinc indè prostant adnotatæ. III. CAUSARUM ratione, alia dicitur biliosa, alia pituitosa, salsa, melancholica, vel pura, vel mixta, quam itidem excrementa rejecta indicant.

§. 32.

PROGNOSTICA signa *salutem* & *mortem* concernentia nunc attendenda. Ἡ δὲ νοῦσος ἰσχυρὰ, χαλεπὴ καὶ ἐπικίνδυνος ἡ δυσεντερία; ideoq; ratione GENERIS magnitudo hujus morbi, quæ partim in exulceratione, partim in κακοηθείᾳ consistit, undè maligna esse solet & epidemia, examinanda omninò est, cujus periculum variat, tùm *ratione temporum morbi*: Ita faciliorem admittit curationem *incipiens*, quàm quæ incrementum sumsit; periculi plenissima, imò lethalis, quæ *consummata* & maligna; tum *ratione invasionis* ipsius: Quæ aliis (lienosis) morbis supervenit & *critica* adpellitari potest, bona judicatur, juxta *Hippocr. 6. aph. 8. Item* quæ surditatem solvit *7. aph. 3.* & maniam, *7. aph. 6.* Quæ verò variolas sequitur, plerumque lethalis est. Quæ symptomatibus gravioribus, cardialgiâ, febre, appetitu planè prostrato, &c. stipata invadit, majora vitæ pericula minatur. Ita repentina subitam humorum corruptionem, & virium imbecillitatem arguit; Quæ cruorem merum fundit, continuis & ferè momentaneis sedibus, cum sudore frigidô & vigiliis, &c. metum majorem incutit, imò mortem imminere præsagit. SUBJECTI ratione etiam dysenteria vel magis vel minus est periculosa. Quæ intestina tenuia occupat, difficilior judicatur & periculosior; quæ in crassis est, non adeò periculosa, nisi gravia superveniant symptomata. CAUSAS si ponderamus, deteriorem ab atrâ bile pronuntiat *Hippocrates* & ferè lethalem, *aph. 24. lib. 4. Mitior* esse judicatur, quæ à pituitâ bili permixtâ; *gravior*, quæ ἀπὸ ἀκρήτου ὑποχωρήσει à *solâ bile sincerâ* originem trahit. Insimul facilior curatu habetur, quæ à causâ externâ dependet, quàm quæ ab internâ, nisi corrosivæ qualitates ☿riales, ☍cales aut similes sese immiscuerint.

 §. 33.

§. 33.

Longitudo & Brevitas patescit ex ipsius dysenteriæ more & magnitudine. Referri solet eapropter ad morbos acutos, qui ultra XIV. diem vix durant, quorum dierum terminum non solet transcendere dysenteria. Siquidem intestinorum structura ita comparata est, ut carnosior seu media tunica consolidationem, interior verò cicatricis inductionem admittere non recuset, præsertim ubi vires & natura robusta, ægrotantesque medicis obtemperent præceptis.

§. 34.

Modus Eventus ostendit diuturniorem dysenteriam desiisse in lienteriam, quam excepit hydropicus status; *Ad mortem* terminare utplurimùm solet, quæ pustulas, singultum contumacem, sudorem frigidum habet comites, aut quæ carunculas excernit, ulcera intestinorum profundiora indicantes. Cùm verò incipiunt excrementa pauciora fieri, simulque sui alterationem indicant, constantibus viribus, ætatis vigore, remediaque ex voto officium præstent, *ad salutem* terminaturam esse dysenteriam, omninò persvasum nobis habemus.

§. 35.

Curatio nititur Methodo & Indicationibus consvetis, quarum prima est *curatoria*, quæ morbum ipsum respicit, & solutam per exulcerationem intestinis inductam unitatem mundare, abstergere & consolidare jubet, simulque quod vitiatum est, per convenientia medicamenta sarcotica & epulotica restituere. *Præservatoria* causas, exulcerationem hanc inducentes & foventes, acrimoniâ & erodendi vi pollentes corrigere, inhibere, emendareque mandat per medicamenta absorbentia, acrimoniam prædictam imbibentia, simulq; malignitati resistentia. *Vitalis* partium vigorem exoptat conservandum, ne à symptomatibus supprimatur. Satisfieri autem hisce potest è tribus usitatis fontibus, quorum primus est

§. 36.

Chirurgicus. Hîc Venæ sectio examinanda, an

an conducat? *Galenus 4. de vict. rat. in acut. comm. t. 118.* Item *lib. 1. ad Glaucon. Rondeletius meth. Cur. morb. cap. 20. Martianus comm. in lib. Hipp. de rat. vict. in acut.* & alii negant, venæ sectionem in dysenteria cum fructu institui posse. *Adfirmant* contrà etiam multi, quos inter est *Altimarus de med. hum. corp. mal. cap. 74. Trallianus l. c. & Aëtius, Forestus lib. 22. obs. 34. Schol.* & alii plurimi. *Verùm* licet nonnunquam febris urgeat, plethoraque in corporibus adsit, non tamen sufficiens hæc ad statum dysentericum imminuendum arbitramur indicans. Siquidem dysenterico malo nihil detrahitur, quod jam intestina infestat exulcerareq; intendit eadem. Quibus verò placuerit, è v. nâ emittere sangvinem, iis potius svasores essemus, præservationis gratiâ ut instituant, ubi vigor naturæ, ætas, tempus, locus & alia consentiant. Sin sit, qui sub primam invasionem nimiùm confidat huic auxilio, eidem præsuppositis præsupponendis, non adeò refragabimur. Præter hanc nihil auxilii firmi spondere valet dysentericis chirurgia.

§. 37.

Secundus est PHARMACIA, quæ partim evacuat, partim alterat, tùm internorum propinatione, tùm externorum adplicatione. Ex internis primùm sunt nominanda *dejectoria*, quæ speciali nomine LENIENTIA salutantur, quòd è primis viis & intestinis simul leniter educant stabulantes ibidem humores, dysenteriæ ansam præbentes facilem. Si itaque in superioribus intestinis est vitium, ab epotis medicamentis præsidiū est petendum, effato *Gal. de loc. aff. cap. 2.* Admitti possunt primis diebus, nisi notabilia symptomata, malignitasque dissvadeant. Parantur ex *rhabarbaro* vel crudô, vel tostô, *myrobalanis, tamarindis*, aliisque.

§. 38.

Vomitoria mitiora admitti quoque possunt in principio juxta Autores; *Galenus* svadet eadem, si in inferioribus, *inquiens*, ulcus consistat, tunc per superiora; sin in superioribus per inferiora esse purgandum, *lib. 4. meth. med.* Concedi etiam

 possunt,

possunt, cùm æger sit ad vomitum proclivis, & circumstantiæ aliæ consentiant. Inter talia ☍ *amygd. dulc. non rancid. cum decoct. hord. simpl. vel* ▽ *tepidâ fontanâ* mixtum, commendatur.

§. 39.

Clysteres duplicem merentur hîc laudem, *quatenùs* eluunt intestina & detergunt, & *quatenùs* acrimoniam mitigant & consolidant; idque eò magis præstant, si intestina inferiora laborent, quibus convenit magis clysterem subjicere juxta *Galen. l. de loc. aff. cap. 2.* Materia variat pro ratione scopi. *Abstergentes* parari solent ex *chamomilla, alth. glyzyrrh. hord. mund. lacte, vitellis ovorum, sacharo rubro.* Mitigantes aut *consolidantes* recipiunt *plantag. sanic. consolid. saracen. virg. aur. hyperic. verbasc. fl. rosar. rubr. rad. bistort. torment. symphyt. maj.* additis *sevis hircin. cervin.* &c. *oleis* itidem *chamom. verbasc.* &c.

§. 40.

Præparantibus humores, *digerentibus* & *fortioribus purgantibus*, non tutus hîc conceditur usus, nisi ratione causarum aut temporis, ubi non solùm ab acribus putridisque possunt vindicare intestina fecibus, sed etiam illos, qui aliundè mittuntur & fluxum adaugent, removere.

§. 41.

Diaphoretica contrà sunt eò magis commendanda, tàm sub principium, quàm finem dysenteriæ. Humorum influxum invertunt, acrimoniam mitigant, absorbent, naturam muniunt, malignitatem seu μίασμα peregrinum coërcent, dispellunt, & ità sangvinem in κράσει suâ, quantum possunt, servant. Denique sub finem omne, quod naturæ insidias struxit, radicitùs eliminant. Locum inveniunt hæc in omni dysenteriâ, præcipuè tamen in malignâ & epidemiâ. Pluribus exemplis confirmare possemus, nisi ratio temporis & chartæ esset habenda. Varia prostant hùc quadrantia simplicia, è quibus composita fieri queunt magistralia, suntque: *bolus armeniæ, terræ sigillatæ, unicornu fossile, bezoard.* ♂ *tial.* ♁ *diaph.*

☿ diaph. lapis bezoar. C.C. calcinatum 🜂 apert. & 🜂 philos. scordium, tormentill. scabiosa, ruta, petasites, theriaca, &c. Laudantur etiam pulvis bez. Sennert. Michael. essentiæ & tinctura bezoard. variorum medicorum cum essentiâ specificâ permistæ, aqua theriac. Paracelsi & alia. Dosin indicant ipsæ circumstantiæ & Medici ἀγχίβεια.

§. 42.

Diuretica ex usu esse possunt, quatenus humores ad vias urinarias vertunt, præcipuè si □ resistere observetur, quod sæpius fieri solet. Sint autem simul traumatica, vel traumaticis permista. Locum hîc invenient ex ♀ parata balsama, lapides ♋, crystallus, bezoardicis aut specificis miscenda. It. herb. capillares, & cichoracea, in decocto. Neque Emulsiones contemnendæ erunt.

§. 43.

Alterantia, quæ confortantium nomine aliàs veniunt, vel ipsum profluvium dysentericum & ipsius symptomata, vel malignitatem & contagium respiciunt. Talia ferè omne absolvunt curationis negotium. Siquidem, quæ sunt exulceratæ partes, sanandæ; quæ debiles, confortandæ; quæ in humorum affluxum consentiunt, resuscitandæ; & ut ad vigorem naturalem ducantur, malignitasque arceatur, omnis opera adhibenda. Laudantur ab aliis Galenica, in vulgus etiam nota medicamenta cydoniata, myrrhina, è plantagine, sandalo rubr. rosis, uvâ immaturâ, acetosâ, rad. tormentill. consolid. bistortâ & aliis; Item: ex ebore seu spodio, unicornu fossili, coralliis rubr. &c. variis modis præparata & propinata.

§. 44.

Chimici egregia hunc in usum facientia elaborant pharmaca ex ⊕lo, & ex ♂te, qualia sunt ♀r. ⊕li, narcoticum, ℞. hujus ♀ris, ℞. ♂tis adstringens, stiptica, crocus ♂tis adstringens, & similia. Essentiæ traumaticæ simulque antidysentericæ l. a. eductæ, unà cum specificis pulveribus aliisque antidotis Excellentiss. meorum Præceptorum, Domini D. Wedelii & D. D.

D.D. *Præsidis*, præ aliis hîc commendari merentur, utpotè quæ ab experientiâ creberrimâ satis superq; sunt confirmata. Notandum hìc insuper erit, liquida non semper ex voto respondere, sed his præferri omninò debere, palmamque præripere sicca, quæ fluxui magis sunt contraria.

§. 45.

Symptomata magis urgentia specialem quoq; desiderant opem, quâ non solùm continuato fluxui, & huic conjunctis torminibus, vigiliisq; satis fit. Hanc egregiè & cum levamine plerorumque præstabunt medicamenta ex *opio* parata, quæ vel per se exhiberi possunt, vel specificis anteà dictis permisceri. Varia ex hôc præparata & descripta continet *Chimia in artis formam redacta B. Rolfincii & Opiologia Excellentissimi Domini D. Wedelii*, suntque *laudanum opiatum*, *magister. anodyn. essentia opii & tinctura cum succis specificis* parata, & in decenti dosi propinata.

§. 46.

Externis suus quoque hìc relinquitur usus. Respiciunt hæc vel ulceris curationem, vel symptomatum mitigationem. Utrumque præstabunt vel impositione cataplasmatum, emplastrorum, vel inunctione balsamorum. Materiam his præbent *verbascum*, *hyperic. chamæmel. roman. absinth. menth. aristoloch. rot. theriaca*, ☍ *NM. expr. cydonior. mastich. ceræ*, *carminativ. Mynf. hyoscyam.* &c. Varia commendantur ab aliis autoribus. *Brunnerus in consil. med.* commendat externè cataplasma ex *micâ panis* & *rad. torment. in vino aut acetô* ad pultis consistentiam coctis. *Agricola* imponit regioni ventriculi *theriacam*, *terram sigillatam*, *croc.* ♂ *tis adstr. cum extracto tormentillæ* subactam in formâ emplastri. *Riverius in praxi* fomentum, quod gratiam & laudem meretur. *Tormina* sedabit *omentum arietinum*, recens & adhùc calens impositum abdomini, autore *Amato Lusitano centur. cur. 6. obs. 2.* Imò ab aliis *cutis ipsa vervecis* recenter detracta & adhuc calida imposita laudatur.

§. 47.

§. 47.

Tenesmo satisfieri poterit vel per *clysteres*, qui ex *lacte*, *sem. lini*, *melle rosaceo*, *oleoq́; verbasci* parati laudantur. *Suffimenta* fiunt ex *verbasco* juxta *Mynsicht*. ex *decocto tapsiæ barbatæ*, & aliis, quæ calida fomenta multum præstabunt levaminis. *Inunctiones* fiunt cum *oleo verbasci*, *lini* &c. *fotusq́;* simul institui potest cum *lacte tepidô*. Nonnullis placet, ano prominenti *pulveres siccantes* adspergere ex mastiche, &c.

§. 48.

DIÆTÆ regimen nunc est addendum, quod magni hîc est momenti. In *Vitali* AER neque calidus nimis, neque frigidus esse debet. Non excessivè calidus, ne calorem febris adaugeat; non frigidus, ne intestinis & abdomini, cordique noceat. *Purus* sit, non inquinatus peregrinis fœtidisque atomis. Sin talis, corrigendus per suffimigia ex *mastiche*, *thure*, *myrrh. succin. benz. styrac. calam. lign. aloes &c.*

§. 49.

Naturalis VICTUM svadet, & quidem *cibum* εὔχυμον καὶ εὔπεπτον, omni acrimoniâ, salsedine aut aciditate nimiâ carentem. Proderunt hinc *decocta avenacea*, *hordeacea*, *juscula & carnes pullorum*, *caponum*, *gallinarum*, attamen sine notabili pingvedine. Sorbitiones ex *amylo*, *ptisanæ cremore* cum *amygd. dulcibus paratas* exhibet *Forest. lib. 22. obs. 15.* Similem præstabunt operam *pulticulæ* ex *oryzâ*, *avenâ*, *triticô*, *hordeo cum* ▽ *ros. paratæ*, additâ guttulâ unâ vel alterâ *olei oliban. mastichis*, vel *pulveres* horum permiscendi. *Panis similagineus* probè fermentatus & benè coctus prodest. *Teneriores carnes vitulorum*, *agnorum*, *aviumq́;* si appetantur, conceduntur. *Ova* etiam sorbilia vel tremula probantur. *Fructus horarii* propter facilem corruptionem & humiditatem, & alia flatulenta proscribi debent. Cydonia verò poma cocta cum vino, vel saccharo pro lubitu ægrotis conceduntur. POTUS sit *cerevisia* benè defecata, pura,

nec adeò vetusta, cui immergatur panis tostus, pulvere nucis myristicæ obductus. Calida & tepida bibatur, non frigida. Si febris urgeat potum, decoctum hordei *c. C.C. scorzon. tormentill.* & *cinamom.* svadendum, aut *gelatina C. C.* addenda erit potui. Lac chalybeatum concedi potest. Vinum, nisi febris impediat, correctum cum *absinth. tormentill. Zedoar. scordio, mace* &c. concedi potest in principio; aliter, in declinatione tàm album, quàm rubrum. Mustum non admittitur.

§. 50.

Animalis svadet *motum* temperatum, ne morbus excitetur; *quies* placida in lectô calidô amplectatur. *Somno* indulgendum omni studiô circa noctem. *Vigiliis* non adeò connivendum, cùm turbent & inquietos ulterius reddant humores. *Animi pathemata* decenti sese habeant modô. Ab *irâ* commoti, aut *mœrore* correpti malum deterius reddunt. Svavibus colloquiis potiùs sunt excitandi. *Excreta* quod attinet dysentericorum, iisdem inspergunt pulverem sympatheticum Digbæi, aut eadem deponere jubent dysentericos super colcothar ⊕li, & ita curam magneticam instituunt, quæ tamen non semper felici coronatur eventu.

Tu verò, potentissime animæ & corporis Archiater, corona dissertationis nostræ finem exoptatissimâ benedictione; corona actiones nostras felicissimô successu ad tuam gloriam & proximi commodum; & tandem corona nos post beatam analysin immarcescibili & triumphali vitæ æternæ palmâ ad animæ nostræ æternam salutem!

DEO TRIUNI GLORIA SUMMA!

Cor-

CORporibus morbos jampridem expellere novit
VALTHERUS, ægris & ſalutem reddere.
Jam calamô impugnat morbum, ſperatque ſupremos
Hygieæ honores. Fiat! Age feliciter!

Nob. & Cl. DN. Doctorando, Fautori colendo & nunc Commenſali ſvaviſſimo, animum benecupientem declaraturus ſcrib.

Joh. Gvilielmus Bajer,
S. Theol. D. Prof. Publ.

HActenus eximios ausûs, variosque labores
perſpexit Phœbus, quos nocte diuque ſubîſti.
Jam Tibi digna parat, ceu ſvevit, præmia, honores,
& famam ex praxi, quæque hinc facto agmine plura
Commoda provenient. Nos plauſus jungimus æquos,
Vt capiti murex, feliciter omnia cedant.

Nobiliſs. Dn. Doctorando novos honores ex animo gratulor, majoresque exopto

Georg. Wolffg. Wedelius, D.

DVm intestina solet defixis urere spinis
& terebrare poros ventris dejectio rubra,
En! facis egregiè tantos examine motûs
perpendens medicosque modos curamque ministrans,
queis placidâ Archeus compostus pace quiescat.
Ordo Machaonius confert hinc præmia summa
& Medici titulum Doctoris in arte periti.

Gratulabundus hæc
Nobil. Clarissimoque Domino VALTHERO,
Practico felicissimo,
Amico suavissimo
posuit

PRÆSES.

TE quoque magnorum ducit via celsa virorum,
Valthere; ut tollas nomen ad astra tuum.
Hactenus in medicâ versatus alacris es arte,
Hippocrates notus, Pergameusque senex;
Quidnî exanthlato jam præmia digna labore
Poscas? Virtutis gloria prompta comes.

Paucula hæc Nobiliss. atq; Clarissimo Domino VALTHERO, Practico Crimmicensi & Zwickaviensi felicissimo, Fautori honoratissimo, f.c. & m. adjicere voluit

B. Knoggen. E. Secr.

Inge-

INgenii ſic pandis iter, CLARISSIME FAUTOR,
Lingvâ dùm doctâ diſſeris ingenuè.
Pagina teſtis erit præſens, ſancteque loquetur
TE dignum magnis laudibus eſſe virum.
Muneribus nunc Fata TUAM compluribus ornant
Virtutem, meritis laudibus & titulis.
Chloris, cuî Zephyrus dotales tradidit hortos,
Cingit purpureis tempora læta roſis.
Hæc TE vota manent, hæc TE quoque dona ſeqvuntur,
Æquales laudes alma Salana canit.
Votis vota, Tibi, plausûs cumulamus acervis,
Concedat ſummus, ſtent ea firma, DEUS:
Proſit, non obſit decus illud honoris, honori
Sit JôVÆ, populo commoda multa ferat.
Nec malè laus cedat, quâ TU mactatus, honorque;
Sed vigeat potius, ſidera donec erunt.
A cunctisque coli gaude de nomine tanto,
Ad nutum cedant Fata ſecunda Tibi.
Ægrotis medicamen erit Tua cura laboris,
Auxilium multis ſuccus & herba parent.
Utque TIBI ſtabili junxiſti fœdere Muſas,
Sponſam ſic fauſtô fœdere junge Tibi.

Pluri-

Plurima nunc paucis concordi corde precamur:
Ignea mens flore, vivida vive DEO.

His Nobilissimi & Clarissimi Domini DOCTORANDI, maximâ laude dignis honoribus, antiqvum illud, FELICITER! acclamant litantq́, EJUS

COMMENSALES.

Es bleibet wohl darbey/ so mancherley die Glieder/
So mancherley der Schmertz: Es klaget fast ein ieder
Von dem und jenem Weh: Doch kömmet hier zu statt
Hygea/ die dem Bett schon viel entrissen hat.
Wohl dem nun/ welcher ihr in ihrem Tempel frohnet/
Der wird für seinen Dienst mit Ehr zuletzt belohnet:
Herr Valther giebt die Prob: der Lehr-Saal zeiget an
Durch klugen Kunst-Bericht/ was sein Fleiß hab gethan/
Da Er den rauhen Schmertz der rothen Ruhr vorträget/
Und wieder ihren Gifft kunstfünd'ge Cur vorschläget;
So/ daß der Lehrer Schluß in dem hochweysen Rath
Ihm schon den Purpur-Hut gewiß versprochen hat.
Ich ehre seine Kunst/ ich preise seine Gaben/
Die Ihn so hoch erhöht/ und Kunst-geadelt haben;
GOtt gebe/ wenn nun Ihm die Cron ist aufgesetzt/
Daß mancher Krancke werd durch seine Hülff ergetzt.

Glückwünschend setzte dieses
eilig hinzu

Theodor. Wacholt/
Med. Stud.